

DÉNIA ASSETJADA DURANT LA GUERRA DE SUCCESSIÓ

J. L. Cervera Torrejón
Coronel d'Enginyers, DEM

1. DÉNIA, CIUTAT SÍMBOL DE LA LLUITA PER LES LLIBERTATS VALENCIANES

La ciutat de Dénia va mantindre durant la Guerra de Successió un valor destacat en àmbits múltiples. En ser la primera ciutat espanyola a reconèixer el pretendent Carles com a rei, aquest es va convertir en símbol del desig popular de mantindre la foralitat del Regne de València i de totes aquelles aspiracions que significaven el suport a la causa de l'arxiduc Carles d'Àustria, en reconeixement dels seus drets de l'herència dels Àustria espanyols: reconeixement tardà, tanmateix, perquè el tron havia estat ja ocupat pacíficament per Felip V, de la casa de Borbó. Però també va ser Dénia símbol de les aspiracions populars esclafades amb la derrota de la Segona Germania; uns valors simbòlics realçats per un passat riquíssim, protagonitzat tant en l'antiguitat com durant el període llarg de la València musulmana en què Dénia va ser capital d'un regne taifa. Pel protagonisme en la Guerra de Successió, Dénia pot i ha de ser considerada com la ciutat símbol de l'anhel popular per les llibertats valencianes, igual que Xàtiva ho és de la repressió duríssima que va anul·lar aquelles llibertats.

Però donades les circumstàncies bèl·liques d'aquest conflicte internacional en què es jugava l'equilibri sempre fràgil de poder a Europa, no era poc el valor de Dénia com a cap de pont en la costa mediterrània per a les operacions

L'arxiduc Carles
d'Àustria.

*Charles III Roi d'Espagne & de Sardaigne
né Arxiduc d'Autriche.
le 12 Janvier 1716.*

terrestres de les potències aliades, especialment de les que basaven el seu poder en el domini naval sobre les rutes comercials. La posició estratègica, centrada en la costa mediterrània i pròxima a la zona d'aiguades per a les flotes (la desembocadura del riu Algar en la badia d'Altea), el port, la fortalesa de les muralles i la ciutadella poderosa i elevada, així com també la protecció llunyana que li proporcionaven tant les muntanyes de la Marina Alta com la marjal que la separava de la Marina Baixa, facilitaven que fóra el cap de desembarcament i li assignaven una capacitat logística excepcional per a llançar operacions terrestres d'entitat mitjana, però suficients per a crear un front de suport per a la defensa de Catalunya, objectiu de l'Aliança.

Aquests valors estructurals d'una ciutat per a poc serveixen si no estan reforçats per un poble motivat a realçar-los, i tant en la ciutat mateixa com en la comarca de l'entorn hi havia aquest poble, especialment afectat pel predomini d'un sistema senyorial absentista i pels danys causats per l'expulsió dels moriscs un segle abans. El fenomen social que van ser les *bandositats* de la Marina Alta havien estat mostra de les condicions socioeconòmiques adverses que vivien els habitants i de la duresa d'aquells hòmens quan els forçava l'adversitat. Per a Miñana, només eren "*los hombres más corrompidos de todas las categorías sociales, y la hez de la población que reunió en toda la provincia, de entre los que estaban hundidos en la impotencia y pobreza, los vagabundos sin patria, sin casa, sin raíces, los más dispuestos a los desórdenes y crímenes...*"¹. L'historiador, tan filipista, es desprestigia ell mateix i la seua obra amb aquest comentari sobre els defensors de Dénia, però de les seues paraules es trasllua el que no vol expressar: que el poble pla estava totalment del costat austriacista, perquè només d'ell podia esperar-se eixir de l'opressió i de la misèria que imperava després de la crisi del segle XVII.

Aquestes consideracions de bestreta ens expliquen la importància que adquireix Dénia durant la Guerra de Successió i les vicissituds bèl·liques que s'hi succeeixen amb l'objectiu únic que perdera aquell valor simbòlic, primer esclafant la ciutat i tot seguit sotmetent-ne els habitants: un assetjament inicial que va pretendre reduir la sublevació incipient del Regne sense èxit; un atac llançat per a explotar els resultats de la batalla d'Almansa, que es va aconseguir rebutjar i un setge darrer, realitzat per a liquidar les resistències últimes del Regne. Aquestes tres accions bèl·liques d'atac i de defensa de places, en el cas de Dénia, presenten objectius, mitjans i tècniques molt diferents: en el primer cas, al final de l'estiu de 1705, l'atac es dut a terme per forces organitzades per a sufocar una sublevació camperola local; el segon, durant l'estiu de 1707, és un assetjament fet per tropes regulars potents, però que no esperaven la resistència a ultrança que se'ls va presentar i, finalment, un setge amb tots els mitjans bèl·lics necessaris per a abatre qualsevol resistència que se'ls oferira, com al remat es va aconseguir.

¹ Miñana, J. M. (1985): *La Guerra de Sucesión en Valencia*, p. 43, Inst. Alfons el Magnànim, València.

EL PRIMER SETGE DE DÉNIA: ESTIU DE 1705²

La situació política que dona lloc a aquest primer atac a Dénia és ben coneguda. El 18 d'agost de 1705 la ciutat havia ofert obediència al pretendent de l'Augusta Casa d'Àustria, primer acte de rebel·lia del Regne de València i de tot Espanya, cosa que va ser imitada ràpidament per molts pobles de la comarca i per d'altres més allunyats. Els fets ocorreguts a Dénia i comarca, difosos aviat per tot el país i per totes les corts europees, van ser interpretats per les autoritats del regne com un nou episodi d'aldarulls camperols i de l'excitació tradicional que provocava cada any l'aiguada de la flota angloholandesa. La reacció de les autoritats va ser la tradicional en aquests casos: acostar tropes de la milícia i dels senyors territorials més afectats per liquidar ben aviat la rebel·lia incipient i castigar-la exemplarment. Però en aquesta ocasió no es trobaven uns llauradors mal organitzats, mal armats i mal comandats. Al front de la sublevació hi havia un general imperial amb experiència contrastada de guerra com a enginyer, Joan Baptista Basset i Ramos, valencià d'origen, amb arrels familiars en l'Horta, i amb anys de lluita al Milanesat, a Hongria, a Catalunya i més recentment a Gibraltar. Ell era coneixedor de l'ambient que envoltava el rei Carles quan en va ser ajudant personal, i era un militar que estava convertint-se des que va arribar a Dénia en el capdavanter indiscutible dels austriacistes valencians, dels *maulets*.

L'arxiduc Carles és proclamat per Joan Baptista Basset rei de València.

Realitzar aquesta acció de rebel·lia tan inesperada havia estat iniciativa d'ell, però només va tenir com a suport un manifest del rei Carles dirigit als valencians, ja que no li va proporcionar per a l'empresa ni tropes regulars ni diners, reservats per a l'atac a Barcelona que es duia a terme simultàniament. Però en poc de temps Basset, els incondicionals que l'acompanyaven i les autoritats locals van insuflar en els veïns de Dénia

² Fonts: "Manifiesto de que no hubo rebelión...", Biblioteca Històrica de la Universitat de València (BHUV), ms. 17(1), p. 10 y 47; J.M. Miñana, *ibidem*, Libro I, 3. IVEI, València, 1985.; F.Castellvi, *Narraciones históricas*, Vol. I, p. 518 y 601 a 604; J. L. Cervera Torrejón (2003): *Basset: mite i realitat de l'heroi valencià*, p. 73 a 89, 209 a 211, ed. 3 i 4, València.

l'esperit de resistència necessari per a aguantar en la seua postura i els va guiar hàbilment per estructurar la defensa i per escampar la rebel·lió. La ciutat va organitzar una milícia pròpia i va encarregar-se de reparar-ne les muralles per a protegir-se. La defensa de la ciutadella va ser encomanada als Gavilà, Felip Antoni i Cosme, i del tancament pel sud a l'aproximació enemiga, avançant la defensa al Molinell, es van ocupar les partides irregulars de Juan Gil Cabezas. L'alçament i el tancament de les avingudes des de les zones muntanyenques va quedar sota la direcció del coronel Francesc García Dàvila. La reacció inicial del virrei marquès de Villagarcía va ser simplement enviar el comte de Cervelló, governador de València, acompanyat de Guillermo de Rocafull, governador de Xàtiva, amb diverses companyies de la milícia, a les quals es van unir el duc de Gandia i altres nobles amb unitats reclutades en els pobles dels seus senyoriis. Aquestes forces es van limitar a concentrar-se entre Gandia i Oliva, a l'espera de les forces regulars i dels comandaments avesats que el Rei Felip els havia promès que enviaria³.

El 22 d'agost eixien de la Cort òrdens a Cadis i a Màlaga perquè es traslladaren amb urgència el regiment de dragons de Mahoni, dos esquadrons del de Miguel Pons de Mendoza i uns altres dos del de José de Camprodón. Com a cap de la cavalleria es va destacar l'inspector Juan Antonio Hurtado d'Amézaga; per al comandament de la milícia el mariscal de camp Luis de Zúñiga, tots ells al comandament del tinent general José de Salazar. És menester assenyalar que tots aquests regiments havien estat alçats per contracta el 1703 i, llevat dels irlandesos de Mahoni, eren regiments catalans enviats per nobles filipistes. Amézaga era un general experimentat que havia dirigit el terç de Llombardia. Reunides les forces del regne i les regulars, i posada en marxa l'operació, es van trobar inesperadament amb la séquia del Molinell guarnida pel cordó de seguretat a càrrec de Juan Gil Cabezas, antic capità del regiment Saboya, a qui s'havien lliurat armes a Altea per dotar les seues partides. L'aparença enganyosa de troncs d'arbres tallats i pintats de negre, el ressò dels tambors i la cridòria dels pocs defensors desplegats allí van ser suficients per a detindre la columna, temerosa de trobar-se amb un enemic nombrós. Van ser convocades noves companyies de reforç, les del terç d'Ontinyent, fins a reunir-ne 20 d'infanteria i 8 de cavalleria, amb què es va llançar l'atac al Molinell el 8 de setembre entre el port de la Sagra i la Gola. Davant la desproporció de forces va capitular Gil Cabezas i va ser empresonat. Quedava així expedit el camí perquè les tropes filipistes assetjaren Dénia, però els austriacistes havien guanyat un temps preciós per a millorar les defenses de la plaça.

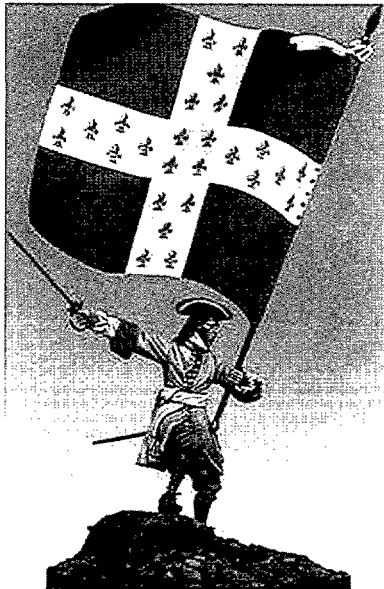
A penes bloquejada la ciutat es va iniciar pels filipistes el saqueig i l'incendi dels poblats rebels pròxims: Benissa, Ondara, Pedreguer, Xaló, Alcanalí. No pocs dels qui havien acudit a la defensa de Dénia van partir de tornada per ajudar les seues famílies represaliades. L'11 de setembre,

³ *Copia de la Real Carta de Su Magestad (que Dios guarde) escrita al Reyno de Valencia*”; BHUV, ms. 17(2)

després d'enviar un trompeta per demanar a Basset que capitulara, petició que va ser rebutjada, i sense esperar a obrir escletxa, es va llançar l'assalt general borbònic, encapçalat per 400 dragons sense cavall, per la part en què segons va informar l'antic governador de Dénia, Pascual de Perellós, estava derruïda la muralla. Però ja estava reparada i coberta d'hòmens, els canons assentats en bateries i la Porta de la Mar defensada pels hòmens de Francisco García Dávila. La sorpresa pretesa se la van emportar els atacants, que esperaven dels deniers una resistència purament testimonial. Dénia havia aconseguit, sense tropes regulars però amb hòmens decidits a lluitar, resistir el primer atac a la plaça. Els danys, en comparació amb ocasions posteriors, van ser reduïts ja que es van limitar a l'incendi d'alguns edificis del raval. Al remat, no es va produir un segon atac: el tinent general Salazar rebia òrdens de Madrid que havia d'acudir amb totes les seues tropes regulars, i les que li anaren arribant, cap a Barcelona, que estava sent atacada per les tropes aliades. Van quedar només sota el comandament de Zúñiga les milícies de Pedro Corbí i un regiment de cavalleria, el del coronel Nebot, també alçat a Catalunya, les possibilitats del qual es limitaven a establir un bloqueig terrestre, desplegat a Oliva i a Ondara; tanmateix, aquest bloqueig va ser fàcil d'eludir, com van demostrar els molts partidaris que van arribar posteriorment des de Múrcia, d'Alacant i de l'Horta, així com també l'entrada de més queviures, perquè n'escassejaven davant del fort augment dels refugiats allí.

És possible traure de l'anonimat alguns noms que, d'una forma o d'una altra, van col·laborar amb l'èxit d'aquest primer setge. Així, Luis Ciurana, de la companyia d'espanyols que va prendre Gibraltar, enviat per Basset a Barcelona amb la notícia feliç de la proclamació a Dénia, i que va tornar sortejant el bloqueig a final de setembre amb el primer ajut reial: 4.000 pesos. Francisco Abella, agent del comte sediciós de Cifuentes, arribat amb Basset i col·laborador estret de Dávila; Gaspar Just, partidari de primera hora. Veterans de guerra com Pedro Amador, que de la guarnició de Cartagena va passar a Dénia. Paisans

com Juan Ermoso, d'Enguera; Félix Fort, de Xaló o Jaime Juan Roca i fins a 40 de l'horta de València. Gent com Domingo Barco, nebot de Basset, que va fer diversos transports de queviures a Dénia, però que va perdre tres xabecs; Cristóbal Darder, un altre dels aprovisionadors de Dénia. Alguns

Soldat del Regiment de Dracs.

no van aconseguir evitar el bloqueig, com Vicente Grau, d'Alzira, capturat amb cartes de Basset.

Aquest primer atac a la plaça de Dénia, amb què es van obrir les operacions militars en el Regne, va ser d'entitat mínima, però va servir com a aglutinant de la massa popular que va ser el protagonista autèntic de la marxa posterior de Basset –ja el líder indiscutible– i els seus hòmens cap a la capital del Regne.

DÉNIA. SEGON SETGE: ESTIU DE 1707⁴

Després de conèixer-se el resultat de la batalla d'Almansa el 25 d'abril de 1707, la gran part de les places fortes del Regne es van afanyar a activar-ne la defensa, encara que d'altres, mancades de muralles i de guarnició van haver d'oferir obediència al rei Felip, davant la impossibilitat de resistir. Si el 1705 el poble valencià, quasi totalment, va obrir les portes als partidaris de l'Àustria sense a penes oposició, la recuperació per part del Borbó va costar un temps ben llarg, combats durs i una repressió violenta i cruel. Dénia, com no podia ser menys després de la generosa aportació al començament de la guerra a València, es va oposar amb totes les forces i el valor abans que donar-se. La ciutat comptava amb una guarnició formada d'un costat fonamentalment pel regiment de Diego Rejón i Silva, després marqués d'Alcantarilla, que exercia el comandament militar de la plaça, i d'un altre per les milícies de la ciutat. L'actitud de la població va portar inicialment la ciutat a acollir les tropes aliades que, en la fugida d'Almansa, s'hi dirigien, les quals reforçaven així amb anglesos i portuguesos la guarnició; tanmateix el problema de la mancança de recursos es va agreujar, però açò no va impedir-los donar suport amb queviures i amb municions a les places primerament atacades, com va ser el cas de Xàtiva.

La cort austriacista de Barcelona a penes es va plantejar la defensa del Regne de València, que havia quedat abandonat per les tropes aliades derrotades. Les mesures adoptades per la Junta d'Aliats es van reduir en la pràctica a una: enviar al general Joan Baptista Basset i Ramos, en aquell moment arrestat i processat, confiant exclusivament en els seus dots de lideratge i en la seua lleialtat al rei Carles, però sense dotar-lo de mitjans de cap tipus: tropes, municions i diners. Es repetia així allò que havia passat l'estiu de 1705. A mitjan maig Basset va ser alliberat de l'arrest i va anar cap a València, a contracorrent de la riuada d'autoritats, soldats i civils que fugien a refugiar-se a Catalunya. A Sant Mateu, en saber la capitulació de València, va haver de tornar fins a Tortosa per embarcar amb direcció a Dénia, plaça que va triar per raons semblants a aquelles que l'havien dut allí el 1705. Amb ell hi van anar els seus incondicionals: Torres Eiximeno, els Tàrrrega, Dávila i molts altres. La simple notícia de l'alliberament i la rumor de l'arribada a Dénia va aixecar els ànims dels austriacistes de la

⁴ Fonts: Planes, *Sucesos fatales...*, apuntaciones de 23-6-1707 y ss.; Castellví, *ibidem*, II, p. 365; Miñana, *ibidem*, III-10, p. 213; Chabás, *El Archivo e Historia Denia*, p. 363; Cervera, *ibidem*, p. 135 y ss.

capital, fins al punt que les autoritats borbòniques van alçar forques per aterrir el poble i es va prohibir als vaixells de pesca que sobrepassaren Cullera, per tal d'impedir que portaren reforços i provisions a Dènia.

Va arribar Basset a final de maig, just a temps de veure morir i soterrar sa mare. Des de l'inici del mes de juny l'activitat va ser frenètica: va comunicar a les autoritats dels pobles pròxims que havia arribat i els va informar de l'autoritat que li havia estat conferida pel Rei; va adoptar mesures per a assegurar-se els mitjans necessaris per a la defensa: hòmens, diners, queviures. Així, exigeix a l'arrendador dels béns del duc de Gandia la part reial; alça un regiment; dota de muntures els miquelets del *Penjadet*; i perfecciona les fortificacions amb la creació d'un tall després de la muralla. Algunes mesures van ser crítiques per a l'oligarquia de la ciutat, perquè va destituir diversos membres de la família Gavilà: Felipe Antonio, governador de Dènia i el tinent Cosme per estar absents de la ciutat uns quants mesos, i el seu nebot Felipe Gavilà i Just, que exercia aquells llocs com a *subrogat*, el va enviar a Mallorca per no haver efectuat en aquell temps arranjaments en les fortificacions.

Les forces de la defensa van quedar organitzades en un terç de la milícia ciutadana (400 hòmens), el regiment de Rejón i agregats (700 hòmens), 80 soldats del regiment de la ciutat de València, 150 portuguesos i 210 anglesos, més miquelets i fusellers de muntanya de les partides de José Martí (100), els de Boluda i Calvet (130): el detall figura en l'annex I. A l'àmbit superior, les reaccions davant la situació de la Junta d'Aliats no podien ser més lentes, ja que fins el 13 de juliol no decideixen que el comandant anglès de Dènia, el sergent major Charles Perceval, es subordine a Basset i que Rejón isca de la plaça, i només s'envien 150 hòmens del regiment de l'Aragó. Els problemes interns que els de la Junta van intentar eliminar amb aquestes disposicions eren dos: el primer, el de la col·laboració amb els anglesos, que sempre pretenien no actuar més que sota les ordes directes d'un comandament de l'exèrcit propi, en aquest cas de Richardi, governador del castell d'Alacant; el segon, nascut de la mancança de sintonia entre Basset i Rejón. El segon mantenia en el seu lloc el sergent major José Eizaguirre, malgrat que estant presoner del bisbe de Múrcia havia estat autoritzat a traslladar-se a la cort barcelonina a negociar el canvi de presoners, donant paraula de tornar a presó. Per a Basset era totalment inadmissible acceptar en les seues files a un oficial que estava faltant a la seua paraula, per la qual cosa va denunciar els fets a la Cort, i en va demanar l'expulsió de la plaça.

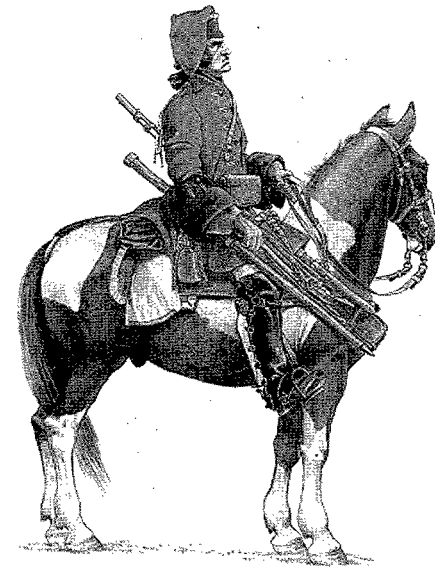
L'exèrcit borbònic, després d'Almansa, s'havia articulat en dos grans columnes: la dels ducs d'Orleans i Berwick, que havia pres València i els pobles que es trobaven en la ruta cap a Tortosa; l'altra, al comandament del tinent general cavaller d'Asfeld, que després d'organitzar el tractament i la recuperació de les baixes i el trasllat de presoners, havia posat setge a Xàtiva.

La presa a l'assalt després d'una defensa heroica va significar el saqueig i l'incendi de la ciutat i fins tot la pèrdua del nom, acte ignominiós que encara és present en el nostre imaginari col·lectiu. Encara que el propòsit inicial dels comandaments borbònics fóra prendre les places d'Alacant que es resistiren, la necessitat de més tropes per a assetjar Tortosa va fer que s'alteraren els plans i d'Asfeld va acudir amb part de les seues tropes a reforçar les de Berwick davant Tortosa, però va deixar la línia Oliva, Gandia, Alzira coberta amb tropes d'infanteria al comandament del brigadier Chaves i amb tropes de cavalleria al comandament del general Mahoni. A mitjan juny, d'Asfeld va tornar de Tortosa i es va disposar a prendre la plaça de Dénia per a obrir-se camí cap a Alacant, assegurant-se la reraguarda, ja que l'activitat de les partides de miquelets castigaven contínuament qualsevol grupet que es menejara per qualsevol part del Regne.

D'Asfeld va eixir de València el 22 de juny i anava directament a Gandia. Entre les tropes que duia i les que havia deixat amb Chaves i Mahoni va reunir 15 batallons d'infanteria, 7 esquadrons de cavalleria i un tren de 15 peces d'artilleria al comandament de M. de Menon, així com els enginyers Ms. de la Voie, Bienconnelly i Langost: el conjunt, segons I. Plans, era d'uns 9.000 d'infanteria i 4.000 cavalls. El 28 de juny arribaven a la vista de Dénia i en la matinada del 29 al 30 de juny de 1707 es va obrir una trinxera i es van acostar els ramals fins a l'abast de tir de les carrabines. Dos nits després es va formar la primera de les bateries de 9 canons i en el matí

del 7 de juliol, amb totes les peces ja en bateria es va començar a batre la muralla, i a l'empara del canoneig es van aconseguir avançar els ramals fins a 12 passos. El 18 de juliol, oberta una escletxa capaç de 70 hòmens de front, es va donar el primer assalt general. La defensa tenaç des del tall de Basset va permetre desallotjar els granaders que havien aconseguit coronar l'escletxa i els va perseguir en la retirada.

El Consell de Guerra celebrat l'endemà va tindre conseqüències dramàtiques: es va plantejar la qüestió de la

Soldat del Regiment de Dracs de l'esquadró de cavalleria.

capitulació. Desitjada per Rejón i pels comandaments anglesos i portuguesos, ja que els permetia eixir amb honors militars per haver rebutjat un assalt general, va trobar l'oposició decidida de Basset, de Tàrrega i dels

comandaments de les partides per als quals no hi havia més que la resistència fins a la mort. L'inconcebible va ocórrer durant la reunió: un tret i un estocada que ferien greument Basset van tallar la discussió, va ser capturat i embarcat amb alguns dels partidaris més fervents. Si amb Basset els veïns havien decidit sacrificar-se, les ferides d'aquell van excitar més encara el poble. Ja no es podia intentar per Rejón i per Perceval la capitulació, i quan el 22 es va llançar un nou atac general després d'haver rebut tres batallons més de reforç, els defensors ni tan sols van deixar aconseguir l'esclatxa als assaltants. L'última temptativa de d'Asfeld, amb un assalt a càrrec de 8 batallons, seguits per la resta, va fracassar davant l'abrivament dels defensors. El sendemà, esgotats per la calor, delmats per les malalties i en especial per les terçanes, alçava el camp d'Asfeld, comandant general interí del regne de València; només hi va quedar un cordó de seguretat a càrrec de la cavalleria de Mahoni. Les pèrdues dels assetjadors van ser de 3.200 baixes, entre morts i ferits, i les dels assetjats uns 400.

Com cita l'historiador Castellví, “*señaláronse en la defensa todos los sitiados... y los vecinos, si no excedieron, igualaron a la tropa*”. El tinent coronel Martí, del regiment de la ciutat de València, va comandar totes les eixides que es van fer pels de la plaça. Els miquelets de Jaime Boluda van inquietar contínuament la reraguarda dels assetjadors. El jurat de Dénia, Francisco Gavilà va morir “*animando a los naturales*”. Diego Rejón va ser apartat del govern de Dénia, perquè malgrat les lloes oficials rebudes (especialment dels historiadors proborbònics), va ser processat tant per la qüestió esmentada d'Eizaguirre (que va acabar donant la raó a Basset) com per diverses denúncies formulades contra ell pels veïns.

Entre les circumstàncies que van concórrer en aquest segon setge, podríem destacar algunes que van afavorir-ne la defensa: en primer lloc l'exasperació popular, especialment de les tropes irregulars, que no podien confiar en una clemència mínima després del que havia ocorregut a Xàtiva, per la qual cosa van extremar-ne l'actitud combativa fins a límits insospitables. Actitud incrementada davant les notícies sobre la derogació dels Furs “*por derecho de conquista*”. En segon lloc les de l'oratge, com cita Planes, “*los de Denia se defendían rabiosamente; más se debe temer al mal clima de aquella tierra que a la gente*”. Les calors de juliol i d'agost, tan grates hui per al turisme, no ho eren per al soldat que vestia igual d'estiu com d'hivern. També la insalubritat de les aigües, que va produir malalties múltiples, complicades amb el consum de productes inadequats, com va ser el de les ametles encara verdes. Després, els talls, que en crear una nova muralla de runes, facilitava el contraatac per sorpresa sobre les esclatxes obertes. Era un procediment típic de l'enginyer Basset, que exigia la col·laboració voluntària dels veïns, els quals derrocaven les cases pròpies situades a tocar de la muralla (de retruc, va ser famosa la que Basset va aconseguir que es fera a Barcelona durant l'últim setge).

LA CAPITULACIÓ DE DÉNIA: 17 de novembre de 1708 ⁵

Després de la presa d'Alcoi a principis de 1708, la resistència austriacista en el centre i en el sud del Regne de València es reduïa a les places de Dénia i d'Alacant, a banda de les nombroses partides de miquelets que sembraven la inquietud, especialment a les zones muntanyenques i que eren perseguides sense parar. València estava sota el comandant general interí d'Asfeld, subordinat al duc d'Orleans, generalíssim de les Dos Corones a l'Aragó, Catalunya i València. Capitulada Tortosa a mitjan juliol, d'Asfeld va sol·licitar part de les tropes que havien intervingut en el setge, a fi d'eliminar la resistència de les poques places que encara en presentaven i, més en concret, rescabalar-se del "*desaire recibido en Denia y para restaurar lo que allí perdió de su opinión*", com cita Bacallar. El setembre, després d'emprar les tropes per a reparar la fortificació de Tortosa, va decidir el d'Orleans, des del seu quarter general a Balaguer, autoritzar les operacions de setge de Dénia i d'Alacant, a les quals va destinar 20 batallons d'infanteria. El 24 de setembre va ordenar el tinent general Francisco Caetano d'Aragó que emprenguera marxa amb deu batallons, que van eixir 10 dies després. L'1 de novembre, d'Asfeld va passar revista general a les nombroses tropes concentrades a Gandia: uns 10.000 infants, 1.500 cavalls, 24 canons, 9 morters i enginyers experts (el detall de comandaments i unitats es presenten en l'annex II).

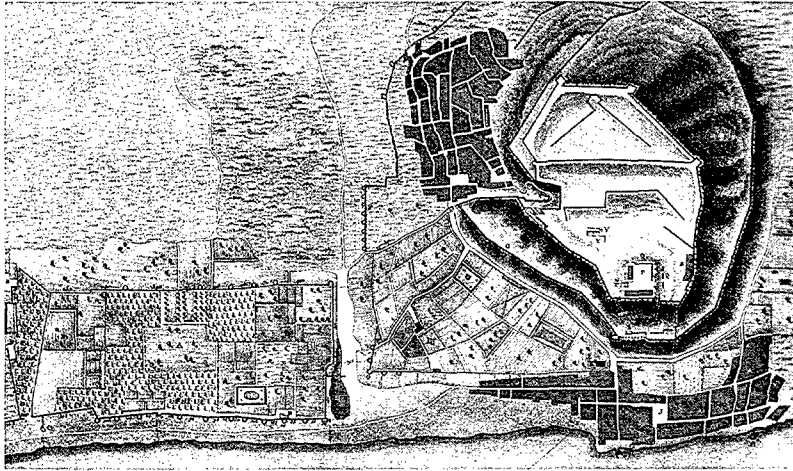
D'una altra banda, per al govern de la plaça de Dénia havia estat nomenat el sergent general de batalla Felipe de Valera, a qui el Rei havia concedit títol de marquès del Sacre i Romà Imperi. Valera, natural d'Elda, s'havia passat al bàndol austriacista el març de 1706 mentre preparava el trasllat a l'illa de Santo Domingo com a governador, càrrec per al qual havia estat nomenat per Felip v. Incorporat a les tropes de Basset, va ser-ne el subaltern en la defensa del setge posat a Xàtiva el 1706 i després va estar en la defensa de Cartagena.

Les tropes que guarnien Dénia es componien fonamentalment d'anglesos i de portuguesos, més una companyia de castellans que havien desertat de les files filipistes, i molts naturals de la ciutat i del pobles de la comarca, així com també de partidaris que havien preferit resistir a Dénia que fugir a refugiar-se a Catalunya o a les Balears. Part dels soldats regulars estrangers estaven allí des del segon setge, i alguns havien estat enviats com a reforç després d'haver acollit el rei Carles, per la carta del 26 de juliol, enviada per la ciutat per a demanar ajut. També tenia la seua base allí, el ja coronel de fusellers de muntanya (nom oficial dels *miquelets*), José Marco el *Penjadet*, que feia incursions freqüents per a introduir bestiar i queviures en la plaça, o per a realitzar accions d'armes com l'atac i la presa del castell de Guadalet. Encara que les xifres difereixen segons els autors, hi hauria entre 1.000 i 1.500 hòmens per a la defensa, dels quals una quarta part eren irregulars i

⁵ Fonts: Castellví, *ibidem*, II, p. 547; Miñana, *ibidem*, III-37, p. 254; Bacallar, p. 165; Chabás, p. 366

de la població, i que gran part havia eixit embarcada cap a Sardenya, Palma, Barcelona i Alacant. Abastida com estava, tant de queviures com de municions, es trobava, llavors, la plaça en condicions de sostindre una defensa regular.

Després del Consell de Guerra convocat l'1 de novembre a Gandia, va partir el mariscal de camp Pedro Ronquillo per establir els llocs de bloqueig de Dénia, amb les forces de la brigada Castilla (els quatre regiments espanyols) que comandava el comte de Charny i la cavalleria del regiment de San Severno i part del d'Ordenes Viejo. El dia 2 es van guarnir amb les tropes de Ronquillo les cases pròximes a la ciutat, i es va establir així el cordó de seguretat per al desplegament de la resta de la força, que va arribar amb d'Asfeld el dia 3. El dia 4 de novembre es van iniciar els treballs de contraval·lació de la plaça, així com també l'elaboració de 800 garberes per batalló. Els dies 5 i 6 van continuar els treballs de preparació de garberes i d'estaques. El dia 7, ja fosc, es van iniciar els treballs d'atrinxerament per la brigada Castilla. Va entrar de trinxera el mariscal de camp Sussel i el brigadier Barois, i se'n va excavar una de paral·lela a 140 metres de la muralla. El 8 va entrar de trinxera el mariscal de camp cavaller de Croix i el brigadier Suscin, amb tres batallons que van perfeccionar les trinxeres obertes, que van avançar dos ramals en ziga-zaga. Els dies 10 i 11 es va batre la muralla amb tota l'artilleria, fins a obrir-ne una esclletxa.

Plànol de Dénia segons A. Laborde.

El dia 12, a l'hora del canvi de guàrdia, mentre es batia l'esclletxa amb els morters, va tenir lloc un assalt amb els granaders de tots els regiments. Les guàrdies que entraven i que eixien van ser destrossades sense haver pogut disparar les peces disposades contra l'esclletxa. Els granaders van entrar en la Vila Nova, sense donar quarter excepte a 15 persones que es van amagar, mentre que la resta es refugiava en el castell. Com cita Miñana, *“ciertamente en este primer asalto no se tuvo en cuenta ni el sexo ni la*

edad". També van ocupar el convent de Sant Francesc d'extramurs, per la qual cosa deixava el castell incomunicat de la mar. En l'assalt, d'Asfeld va ser ferit lleument en un cuixa i va autoritzar el saqueig de la Vilanova "*sin dejar aún los clavos; se han encontrado muchas balas de ropa de todo género en las casas, abundancia de pólvora, carne salada, vino, aguardiente y lo más que se ha encontrado son muchísimas barras de hierro*". El dia 15 es va reprendre el bombardeig de la ciutat vella i el castell, després d'establir noves bateries més pròximes. El 16 es van acabar de perfeccionar els treballs d'obertura de l'esclatxa i de l'assalt al castell amb la intensificació del foc. L'actitud sediciosa dels soldats portuguesos de la guarnició i els danys que estava causant l'artilleria, va fer tombar el Consell de Guerra a la capitulació.

Entre les 7 i les 8 del matí del 17 de novembre, es va fer crida a capitulació. Les clàusules proposades van ser considerades inacceptables per d'Asfeld, per la qual cosa tres hores després el general marquès de Valera va oferir la rendició de Dénia. D'Asfeld la va acceptar tot considerant la guarnició regular com a presonera de guerra i els paisans com a subjectes a la discreció reial. A les dos de la vesprada, va entrar el comte de Charny a prendre possessió de la ciutat. El general Valera va ser conduït pres a Valladolid on va morir l'any següent. Els presoners de guerra van ser conduïts a Alzira i d'allí, escortats per 4 companyies a cavall, van continuar fins a San Clemente de la Manxa. Només n'hi anaven uns 300, perquè la resta va abandonar els seus uniformes i va escapar de la plaça. Els miquelets que es van capturar van ser aconduïts a València perquè l'escarment fóra més notori. Es va ordenar la demolició del convent de Sant Antoni de frares franciscans menors pròxim a Dénia, així com també les muralles. Durant els 4 mesos que els naturals van ser obligats a derrocar-los, només se'ls subministrava la ració de pa. L'artilleria, les municions i els queviures que quedaven, d'acord amb les normes de l'època, eren suficients per a haver prolongat la resistència almenys fins als 8 dies que *s'havia de resistir* entre la presa del raval i la ciutadella, per la qual cosa es va considerar que hauria d'haver-se intentat rebutjar més assalts generals.

No és possible jutjar hui estos fets d'armes. La desproporció de les dos forces, el record del càstic infringit a Xàtiva, la fama de cruel que estava guanyant-se a pols d'Asfeld, la postura adoptada per les tropes regulars aliades i la mancança d'un lideratge destacat, imposava *de facto* una capitulació que evitara el bany de sang i la destrucció de la ciutat. Com en els altres casos, traiem de l'anonimat alguns noms dels que van combatre en aquest lloc, com els Buxeda, pare i fill. El pare, artiller, va ser encarregat de la bateria del Baluard Nou del castell i el seu fill, tinent, després de vicissituds vàries, havia aconseguit entrar en la plaça per combatre-hi. Juan Bautista Falcó, noble, va combatre com a capità i després de la caiguda va ser aconduït pres a València. Un altre oficial, Pedro José Padilla, va escapar abans de la capitulació i, refugiat a Barcelona, va morir en el setge d'aquesta

ciutat quan comandava el baluard de Santa Clara. El jurat de Benignànim, José Pastor, es va unir amb la seua companyia als defensors. Juan Bautista Torner, va ser portat pres a València, d'on va fugir a Morella i va participar-ne en la defensa; va intervindre en la Tercera Guerra Turca, i va acabar els seus dies a Viena el 1734. Un altre nebot de Basset, dels primers que el van seguir, Mauro Rius, va combatre ací també i portat pres a València. Martín, fill del governador Valera, que va aconseguir entrar amb ajut, va acabar la seua vida a Viena el 1747.

ALGUNES CONSEQÜÈNCIES DE LA GUERRA

Igual que hem citat alguns dels qui van compartir els assetjaments posats a Dénia, pot ser interessant citar l'exili que alguns van haver de patir en represàlia a la intervenció en aquests successos, com el cas de diversos membres de la família dels Gavilà. D'alguns a penes sabem el nom, com ara mossén Fernando Gavilà i Onofre, refugiat a Barcelona abans de 1709. Més conegut és el cas de mossén José Gavilà, canonge, u dels primers austriacistes del Regne i per això condemnat abans de la presa de València a la pèrdua dels seus beneficis i a 10 anys de galera. Compensat el 1706 amb l'administració dels béns segrestats a l'arquebisbat, després va haver d'exiliar-se a Càller, on estava el 1714. En el cas de Felipe Antonio Gavilà, primer es va refugiar a Barcelona i d'allí va passar el 1711 a Sardenya on se li va encomanar l'alcaidia del castell amb el càrrec de sergent major. Després va passar a l'exèrcit portugués on va aconseguir el títol d'enginyer major amb grau de coronel d'infanteria. Va escriure diverses obres de fortificació i va morir a Lisboa on convivia amb el seu fill mossén Mariano Gavilà Berenguer. No tan conegut és el cas de Felipe Gavilà i Just: com els altres, va passar per Barcelona i per Càller, i després de la Pau de Viena torna a Dénia on va ocupar càrrecs públics el 1730 i el 1731 (com a síndic primer i com a síndic procurador general), però el 1732 torna a l'exili i rep una pensió a Viena. Va passar després al Banastell de Timisoara, destí de tants espanyols exiliats a Viena. Finalment, va tornar a Viena on se'l localitza encara entre 1743 i 1747, és a dir, almenys 40 anys d'exili.

Finalment, voldria assenyalar alguns aspectes relatius a la fortificació de Dénia⁶. Donada la importància que va tindre durant la Guerra de Successió, era lògica la preocupació per conservar, reparar i millorar la de la ciutat. Així, el 1730, el capità general príncep de Campoflorido i l'inspector general del cos d'enginyers, Próspero de Verboom, van realitzar una inspecció de Dénia⁷, arran de la qual l'enginyer cap de València, Antonio Montañú de la Perille, va redactar el projecte per a la posada al punt del castell, fortificant en l'estil Vauban els fronts de terra sud i oest⁸. Es van realitzar treballs de manteniment de la fortificació el 1753 i següents, fruit dels quals van ser els descobriments arqueològics que s'hi van fer i que es detallen en la

⁶ Los datos que aquí se citan se han obtenido de: Cervera Torrejón, José Luis, "Los ingenieros militares en la Valencia del XVIII. Arquitectura y Obras públicas", .p. 155 a 181, *Poliarcética. Fortificación y Patrimonio*. Universitat Politècnica de València, 2005.

⁷ Archivo General de Simancas. Mapas, planos y dibujos. *Denia, Plaza de*. "Vista de la Puerta, Torre y Lado de la Villa Vieja...". *Con documentos del Cap. Gen. y del Insp. General. 1730*. Sign.: M,P y D. XXXVIII-62. Los documentos en G.M., leg. 3476

⁸ Servicio Geográfico del Ejército. Índice de mapas y planos. Reg. Valenciana, nº 338 a 340.

*Relación de los monumentos y fragmentos antiguos que existen en la ciudad de Dénia*⁹.

CONCLUSIÓ

Durant la Guerra de Successió Dénia es va convertir en ciutat símbol del desig de llibertat que va portar a tants valencians a lluitar per allò que representava l'austriacisme en l'imaginari col·lectiu popular. Conseqüència d'açò van ser els tres atacs a la plaça per extirpar de socarrel la resistència dels deniers, amb conseqüències sempre dramàtiques, encara que per la capitulació de novembre de 1708 no va significar un final tan funest com el de Xàtiva. La repressió va portar a molts a buscar refugi a les Balears i a Catalunya, fet que va encetar l'exili tan llarg que alguns encara suportaven a mitjan segle. La preocupació de les autoritats borbòniques per a impedir una repetició dels fets va portar-les a mantindre el castell en condicions de defensa, la qual cosa ha permés que actualment encara puguem gaudir d'aquest monument del passat i, fet i fet, encara que només siga com a homenatge a aquells qui van patir, s'han de dedicar tots els esforços necessaris per a conservar-lo dignament.

ANNEX I : Forces disponibles per a la defensa de Dénia el juny de 1707

Governador de les armes del Regne: General Joan Baptista Basset i Ramos

Segon: Coronel Francisco García Dávila

Terç de la milícia ciutadana: 400 hòmens amb els comandaments triats per les autoritats municipals

Regiment de Diego Rejón i Silva, marquès d'Alcantarilla (700 hòmens)

Coronel: Diego Rejón i Silva, natural de Múrcia

Sergent major: José Eyzaguirre, de Cartagena

Ajudant: Pedro Martínez, castellà

Capitans: Francisco Antonio Ferrando, Manuel Muñoz García de Padilla i Jaime Guardiola, valencians; Diego Alarcón i Ochando, de Múrcia.

Tinents: Francisco Lara, Diego Hernández, Vicente García, José Soler, cartaginesos; José González, José Marco, valencians; Juan García, castellà, Francisco Alemán

Alferesos: Francisco Montesano, José Espinós, Manuel Oviedo, Francisco Ramos, cartaginesos; Francisco Benegas, Antonio Martínez, castellans; Pablo Moreno, de Màlaga; Jaime Ferran, mallorquí

Cadets: Luis Agramunt, Nicolás Valenciano, José Català, Cristóbal i Miguel Bataller, valencians.

Regiment de la Ciutat de València: 80 hòmens al comandament del tinent coronel Juan Ripoll i del capità José Asensio

⁹ Servicio Histórico Militar. Documentos. Núm. 3.742. Sign. antigua 4-4-4-8

Tropes angleses: 150 hòmens del regiment de Juan Richardi, governador del castell d'Alacant, al comandament del tinent coronel portugués Juan de Sousa; més 60 anglesos al comandament del sergent major Charles Perceval i del capità Jorge Agen

Tropes portugueses: 150 hòmens al comandament de l'ajudant Antonio de Saa

Miquelets i fusellers de muntanya al comandament del general Juan Jacinto Tàrrega: del regiment de fusellers de José Martí, alacantí: 100 hòmens; miquelets del capità Jaime Boluda i del català Raimundo Calvet: 130 hòmens

ANNEX II: Composició de l'exèrcit filipista, en el setge de Dénia (novembre de 1708)

-Comandaments:

General en cap, el tinent general cavaller d'Asfeld

Mariscals de camp, M. de Seinezel, cavaller La Croix, Pedro Ronquillo
Brigadiers, M. Balús, Suscin, comte de Charny, comte d'Almenara, Caraccioli
Cap de la cavalleria, major general Mons.

-Enginyers:

Enginyer en cap: Delacour

Enginyers: Larérye, De la Voie, Bienconelly, Beauregard i Belly.

-Regiments espanyols:

Castilla, Saboya, Armada (marqués de Santa Cruz, després Mallorca) i Bajeles (Jerónimo de Solís i Gant; després es va dir Còrdova)

-Regiments francesos:

Couronne, Orleans, Bouville, Damas (cavaller Dames), Laonnois, Oleron, Barois, Boclis, Royal Artillerie.

-Regiments de cavalleria:

Ordenes Viejo (comandat per Melchor Colón de Portugal), San Nicolás, Brabante (de Nicolás San Severino) i els dragons catalans de Picalquer (abans regiment de Miguel Pons de Mendoza; hi havia un altre Picalquer amb els aliats).

-Total: vint batallons i deu esquadrons, la qual cosa significava al voltant de 10.000 d'infanteria; 1.500 cavalls, 24 canons i 9 morters.